

KAMALOVA, Zebiniso (2014). “Nesef ve Keş’ın Parlayan Işık”. *Türk Dünyası Bilgeler Zirvesi: Gönül Sultanları Buluşması*. 26-28 Mayıs 2014. Eskişehir 2013 Türk Dünyası Kültür Başkenti Ajansı (TDKB). Eskişehir, ss.387-394 (<http://bilgelerzirvesi.org>).

Zebiniso KAMALOVA (Zebunniso HUSAYN)*

NESEF VE KEŞ’TEN PARLAYAN IŞIK

Büyük Türkistan coğrafyasının batı kısmında yer alan Özbekistan topraklarında attığınız her adımda mazinin derinliklerinden gelen bir ses duyar gibi olursunuz. Asırlardır bu coğrafya maneviyat mimarları, gönül sultanları, insanlığa ışık saçan ilim irfan insanları yetiştirmiş ve marifet deryasında birçoğuna ev sahipliği yapmıştır. Telif yahut ansiklopedik eserlere baktığımızda; El-Buhari, Et-Termizi, El-Harezmî, Es-Semerkandi, El-Fergani, El-Nemengani, El-Merginani, En-Nesefî, En-Nehşabi, Eş-Şaşi ya da Et-Taşkandi, El-Keşî gibi tanındıkları isimlerini Özbekistan’daki küçük şehir ve köylerden alan çok kıymetli âlimlerle karşılaşırız. Özellikle bu topraklarda İslam ziyası parladıktan sonra (IX-XII asırlar) Ülkede tamamen medeni-kültürel yükseliş gerçekleşmiş ve ilim irfan çok ileri mevkilere ulaşmıştır. O dönemin meşhur isimleri arasında İmam İsmail el-Buhari (810–870), Ebu İsa et-Termizi (824–892), Hekim et-Termizi (750/760–tahmin.869), İbn Sina (980–1037), Ebu Reyhan Beruni (973–1048), el-Maturidi (870–944), Burhanüddin el-Merginani (1117–1197), Carullah yani Allah’ın komşusu lakabıyla anılan Zemahşeri (1074–1144)’yi ilk anda sayabiliriz. Ama bu zeminde yetişen ilim ve İslam medeniyetine büyük katkıda bulunan övmeye değer daha nice isimlerin var olduğunu belirtmek ve onları yâd ederek, ruhlarını şad ederek, hayat ve faaliyetlerini sizlerle paylaşmak benim için bir borç ve doğduğum toprakların hakkını verme yolunda naçizine bir çabadır. Ülkenin güneyinde yer almış, bugün kayıtlara Kaşkaderya diye geçmekte olan bölge sınırları içerisinde doğmuş, isimleri yanında

* Doktora öğrencisi, İstanbul Üniversitesi.

doğduğu yer adını taşımış ilim ve uygarlık zirvesine ulaşan birçok bilgeleri söz konusu edeceğiz. 12 ilçeyi içeren Kaşkaderya'nın iki önemli şehri geçmişte Nehşeb, Nese夫 ismiyle tanınan bugünkü Karşı* ('saray' anlamında) ve eskiden Keş adıyla meşhur olmuş Şehrisebz (Yeşil şehir anlamını taşıyor)'dir ve tarihi Türkistan'ın en eski şehirleri sayılan Semerkand, Buhara, Hive kadar kadimdir. Vaha tarihi hakkında Yunan, Çin, Arap kaynaklarında bilgiler bulunmaktadır. Çinliler geçmiş sayfalarına Nahşeb'i 'Naşebo', Keş'i 'Tsi-şi' diye kaydetmişlerdir. Arap tarihçilerinden İbn Havkal, İbn Hurdadbeh, İstahri, Yakut el-Hemevi, Es-Sem'ani'lerin eserlerinde bu iki şehir tarihi ve medeniyeti hakkında ilginç malumatlara rastlanılır.

Arkeoloji kazılar neticesinde elde edilen melzemeler bu şehirler tarihini iki bin yıllar geriye götürse de, yazılı kaynaklara göre miladi III yüzyıldan bu yana daha geniş bilgiler edinme imkânına sahibiz. Tarihçiler, III-IV asırlarda Keş ve Nahşeb'in tek sınır içerisinde olduğunu ve merkezi hükümetin Keş'te bulunduğunu söylemişlerdir. VI-VII asırlarda şehir iki ayrı hududa ayrılmıştır. O zamanda basılmış paralar bunu göstermektedir. Semerkand'da kâğıt zanaatı ortaya çıkınca (VIII yy) Kaşkaderya vahasında da ilim ve medeniyet yükselmeye başlamıştır. VIII yüzyılın sonu IX yüzyılın başlarında Nese夫 ve Keş şehirlerinde hadis ve fıkıh mektepleri kurulmaya başlanmıştır.

X. yüzyılda Nese夫 şehri büyük ilmi merkez derecesine yükselmiş, İslam âlemindeki 8 medine (şehir) makamındakilerden biri olmuştur: Bunlar; Bağdat, Belh, İsfahan, Nişabur, Merv, Buhara, Semerkand, Nese夫'dir. O sıralarda Merkezi Asya'da 4 hadis mektebi mevcuttu: Merv, Buhara, Semerkand, Nese夫.

Orta Çağın Mervli meşhur tarihçisi, 'Kitab ül-ansab'* eseri müellifi Ebu Se'id Abdulkerim ibn Muhammed es-Sam'ani (1113-1167), 1155-1156 yılları Maverâünnehir ve Harez m bölgelerine seyahet etmiş, Keş'de 12 gün, Nese夫'de 2 ay kalmıştır. Eserinde Nese夫 ve Keş şehrinin 85 yerini dile getirmiş ve buradan birçok İslam âlimleri yetiştirdiğini belirtmiştir⁸¹.

*Zehiriddin Muhammed Bobur 'Baburname'de ve şarkiyatçı alim V.V. Bartold 'Türkistan Moğollar baskını devrinde' monografisinde 'Karşı' sözünü Moğolça olduğunu söylemişler ve yakın zamanlara kadar bilim adamları bunu kabul etmişler. 'Nese夫 ve Keş allamaları' kitabı yazarı Nasir Muhammed'e göre, 'Karşı' Türkçedir. Eski Türkçe Yazıları üzerinde yazılmış

Tarihçi Ş. Kamaliddinov şöyle der: ‘X yüzyılda Sam’ani verdiği bilgiye göre, hadis bilimi merkezi olan Nesef’te Ahmet ibn Muhammed et-Tadyani, Hammad ibn Şakir en-Nesefî, Abdulmümin ibn Halaf en-Nesefi, El-Leys ibn Nasir el-Kaceri, XI. Yüzyılda Abdulaziz ibn Muhammed en-Nehşebi, Muhammed ibn Ahmed el-Beledi, Hasan ibn Ali Hammavi en Nahşebi vs. mektepleri verimli faaliyet içerisindeydi’⁸².

Yakut el-Hameviy Rumi’nin ‘Mu’cem ül-Büldan’ eserinde şöyle haber verilir: ‘Nesef, Semerkand ve Ceyhun arasında yerleşmiş nüfuzu çok olan ve bayındır bir şehirdir. Oradan çeşitli ilim sahalarında çok âlim yetişmiştir. Onlar Nahşebi lakabını de kullamışlardır’. İstahri’ye göre, ‘Nesef sur ile çevrilmiş, ortasında kurgan ve dört dervazesi var olan bir şehirdir. Buhara ve Balh yolu şu yerden geçer. Bozkırdır. Keş ile arası iki menzil. Ceyhun ile arasında dağ yok. Şehrin ortasından bir nehir geçmektedir. Bu su Keş’ten akıyor. Nehir kıyılarında evler ve köyler yerleşmiştir...’

Bin yıllık tarihinden bahsedilen Karşi (Nesef) ve Şehrisebz (Keş) geçmişten bu yana çok önem taşımaktadır. Bu iki bölge her zaman bir strateji noktası olarak tarihi kahramanların adıyla kaynaklarda yer almıştır. VIII yüzyılda İslam ile şereflenen bu topraklar, medeniyet ve ilim beşiği haline gelmiştir. IX yüzyıl başlarında Nesef ve Keş şehrinde büyük hadis ve fıkıh mektepleri faaliyette bulunmuştur. Büyük muhaddis İmam Buhari ‘El-Cami es-Sehîh’ eserindeki değerli malumatları Nesef’in Bayan mahallesinde yaşayarak toplamış ve telebelerine de burada eğitim vermiştir⁸³.

‘Древнетюркский словарь’ (1969) kitabında ‘karşi’ sözünün 2 manası verilmiştir: 1-Han sarayı, köşk; 2-karşı, zıt demektir. Kaşgarlı Mahmud ‘Divani Lugati’t-Türk’ eserinde:

‘Bu bekler evi odi karşı turur,

Bu karşı içindeki karşı turur’.

Manası: Bu bekler evinin adı karşıdır, ama içindekiler bir biriyle karşıdır.

⁸¹ Bakınız: Kamaliddinov Ş. «Китоб ал-ансаб» Абу Саъда Абдулкарима ибн Мухаммед ас-Саманий как источник истории и истории культуры Средней Азии. Т., 1993, с 164.

*‘Kitab ül-ansab’ (‘Nesepler hakkında kitab’, veya ‘Meşhur kişiler hakkınada kitap’) İbn Halikon’un (1211-1282) naklettiğine göre, ‘Kitab ül-ansab’ın sekiz ciltten oluşan ve yazarın Türkistan’dan Arabistan’a kadar çok bir zaman içerisinde yaptığı seyahatı sürecinde biriktirdiği nadir malumatlar üzerinden yazılmıştır. Meşhur adlar (kabile rahberleri, tarihi şahıslar, vilayet, şehir ve başka coğrafi yerler) alfabeye göre tertip edilmiş ve izahlara da geniş yer verilmiştir. Kitapta coğrafi isimlerin transkripsiyonu, kelimenin doğru şekli, telaffuzu, vurgu ve manalarına da ciddi önem sağlanmıştır. Maalesef, bu eserin tam nüshası kaybolmuş, günümüzde fakat tarihçi İbn el-Esir (1160-1234) tarafından denetleyip düzeltilen üç ciltlik kısaltılan nüshası mevcuttur.

⁸² Bakınız: Kamaliddinov Ş. «Китоб ал-ансаб» Абу Саъда Абдулкарима ибн Мухаммед ас-Саманий как источник истории и истории культуры Средней Азии. Т., 1993.

⁸³ Nesef ve Keş’te siyasi, iktisadi ve medeni hayat (IX-XIIyy)s.12. www.arxiv.uz

X. yüzyılın sonunda yaşayan el-Mukaddesi'nin verdiği bilgiler çok önemlidir. X. yüzyılda Nesef şehrinde o sıralar İslam bilim dünyasında örf haline giren Meclisi tedris (eğitim amaçlı toplantılar), bugünkü dil ile söylersek, Uluslararası İslam ilimleri kongresi gerçekleştirilmiştir. El-Mukaddesi İslam âlimlerinin kendi ilmi görüşlerini savunmak, eserlerini tanıtmak ve gayelerini yaymak için uyguladıkları iki yöntemden bahsetmiştir. Geleneğe göre, fıkhı ait sohbet ve münazaralar camilerde olmuştur. Bunun yanı sıra alimler kendi evlerinde de özel münakaşalar için kürsüler teşkil etmişlerdir. Meclisi tedris uzun sürmüş, bazen aylarca devam etmiştir. Nesef'te gerçekleşen Meclisi tedrisde Mütazililer reisi Ebul Kasım Ka'bavi katılmış ve o kişi Nesef kürsülerinden birinde vaaz etmiştir.

Üç kıtayı bir araya getiren sahibkiran, sahibi devran Emir Timur'u büyüten şehir Keş'tir. Timur doğduğu bu şehri çok sevmiş ve ona çok önem vermiştir. Babur Şah şu bilgileri vermiştir: 'Yine Keş vilayetidir. Semerkand canubundadır (*güneyindedir*), dokuz yiğöç (*ölçü*) yoldur. Semerkand ve Keş arasında bir dağ bulunmuştur. İtmak dağ geçidi derler. Taş yontuculukta sadece bu dağdan taş götürürler. İlkbahar çölü ve şehri, bami ve damı hep sebze (*yeşil*) olduğu için Şehrisebz de derler. Timurbek'in zadı budı (*nesebi*) Keş'ten için, onu şehir ve payitaht etmeye çok sa'y ve ihtimam etti (*çabaladı*), yüksek imaretler Keş'te bina etti. Yine Keş'te medrese ve türbeler inşa etti. Cihangir Mirza ve başka bazı evladının türbesi andadır (*oradadır*)...'84

Şerefiddin Ali Yezdi 'Zafername' eserinde: "Bazı kitaplarda anlatıldığına göre, Keş şehri eskiden İslam âlimlerinin mekânı imiş ve büyük muhaddislerden üç kişi orada yaşamış. Biri Ebu Muhammed (Abdullah ibn Abdulhamit) ibn Nasr (ibn Humeyd) El-Keşşi. Diğeri (Ebu Muhammed) Abdullah İbn Abdurrahman ed-Daremi es-Semerkandi ve üçüncüsü Ebu Abdullah Muhammed ibn İsmail el-Buhari'dir. Allah onlardan razı olsun. O sıralar dört bir yandan dini konularda bilgi sahibi olmak ve sorularına cevap almak için Keş şehrine gelirlermiş. Örneğin Ebu'l Hüseyin Müslim ibn Haccac el-Kuşeyri en Nişapuri, İbni Humeyd el Keşşi'den ders almıştır. Ayrıca pek çok imam ve fuzela da gelip bu şehirde eğitim almışlardır. Bu yüzden Keş'e 'Kubbetü'l İlim ve'l Edep' lakabı verilmiştir. İlkbaharda bu şehrin dağları ve damları yemyeşil olur ve zaten bu renginden dolayı ona Şehrisebz demişlerdir"85.

⁸⁴Babur Zehiriddin Muhammed. Baburname. 'Yulduzça', Taşkent, 1989y., s. 47.

⁸⁵Şerefüddin Ali Yezdi. Amir Timur Zafername. Selenge Yayınları. İstanbul, 2013. s.124

Zahiriddin Muhammed Babur ‘Baburname’ adlı eserinde Keş hakkında kurganinin büyüklüğünden dolayı Semerkand’dan sonra ikinci şehir olduğunu haber verir⁸⁶.

Nesef ve Keş alimleri IX-X. yüzyıllarda, geleneksel olarak eserlerini Arapça kaleme almışlar, XI. yüzyıl sonu ve XII. yüzyıl başlarında ise Farsça yazmaya başlamışlardır. XIV. yüzyıldan itibaren, özellikle Emir Timur döneminde Türkçe’ye ağırlık verilmiştir.

Avrupalı Orta Çağ seyyahı Tavern’e’nin tabirine göre, tüm Doğu ülkelerinde Arapça – Kur’an ve ilim dili, Farsça – şiir ve nefaset dili, Türkçe – siyaset ve harp dili sıfatında meşhur olmuştur⁸⁷.

Bu bölgede yetişen ulema ve üdebaların bazıları farklı sebepler ile paytaht şehirler olan Buhara, Semerkand’e, bazıları ise Hindistan, İran, Arap diyarlarına, Rum ülkesi-bugünkü Türkiye’ye gidip yaşamışlar, faaliyetlerini bu memleketlerde devam ettirmişlerdir. Moğol istilası zamanında pek çok âlim ise Hindistan’a sığınmıştır. Buhara Hanı Subhankuli Han (1680-1702) döneminde Nesef ve Keş’ten pek çok şair Hindistan’a gitmiştir. Maleho Semerkandi’nin haberine göre Dastür Nesefi, Nasim Mehremi Nesefi, Kadri Nesefi, Lame’ Nesefi gibi şairler onlardandır. Tabii bunda Hindistan’da saltanat süren Baburilerin ilim-medeniyet ve edebiyata verdikleri ehemmiyet etkili olmuştur. Çok tanınan Emir Husrav Dihlevi, Mirza Abdulkadir Bedil’in ataları Keş şehrinin evlatlarıdır.

Bu bildirimde; Özbekistan’ın bilinen şehirleri olan Harezmi’den, Buhara ve Semerkand’dan değil (zaten bu diyarlarda çok âlimler yetişmiş) Nesef ve Keş (Kaşkaderya vahası) şehirlerinde doğmuş, büyümüş, ilim ve marifetde itibar kazanmış, insanlık mülküne zekası ile büyük katkıda bulunmuş, Türk Dünyasının zirvesinde yer alacak kadar manevi ağırlığa sahip olmuş bir kaç âlim, şair, mimar, hattatları, bilgeleri listelemeye çalıştım:

1. Abdulhamit Keşi (vefatı 864) (hadis ve fıkıh alimi);
2. Ebu Ebdurrahman Muaz İbn Yakup al-Kasani en-Nesefi (IX yy);
3. Ebu Turab Nahşabi (tah.806-887) (tasavvuf alimi);
4. Ebul Haris el-Varasini en-Nesefi (vefatı 928) (tarihçi ve hadis alimi);
5. Ebulmute’ Mekhül en-Nesefi (şair, felsefeci) (vefatı 930);

⁸⁶ Babur Zahiriddin Muhammed. Baburname. ‘Yulduzça’, Taşkent, 1989y., s. 47.

⁸⁷ Muhammad Nasır. Nesef ve Keş allamaları. Gafur Gulam namındaki neşriyat-matbaa evi. – Taşkent, 2006, s.7.

6. Muhammed Nahşebi (X yy) (şair, felsefeci, devlet adamı);
7. Abu Ishoq İbrohim ibn Mu'qla ibn al-Xajjoj ibn Xudosh an-Nasafiy (v.1003);
8. Ebu Osman en-Nesefi (vefatı 952) (dilci ve edebiyatçı);
9. Hüseyin ibn Hizir Nesefi (vefatı 1033) (fıkıh alimi);
10. Ebul Abbas Ca'fer en-Nesefi (962-1041) (hadis ilmi alimi, tarihçi, fakih);
11. Abdulaziz en-Nahşebi (1018-1066) (hafiz-ül hadis unvanlı hadis alimi);
12. Abdulaziz el-Halvani (vefatı 1056) (fikh ilmi alimi);
13. Abulhasan el-Bazdevi (1009-1089) (hadis ve fıkıh ilmi alimi);
14. Ebul Muin en-Nesefi (1037-1115) (çok ünlü fakih);
15. Ebu Bekr Muhammed el-Beledi (vefatı 1111) (muhaddis);
16. Necmiddin Ebu Hafs Umer en-Nesefi (1069-1143) (ansiklopedik alim, tarihçi, şair, fakih);
17. Şemsiddin Süzeni (1091-1174) (şair);
18. Ahmet ibn Musa el-Keşi (XII. yy) ('Mecmu'-ül-havadis van navazil' eseri İstanbul'da Süleymaniye kutuphanesinde saklanmaktadır. Daha öğrenilmemiştir.);
19. Şemsutdin Muhammed el-Hakim Keşi (alim, arif, sufi);
20. Emir Husrav Dehlevi (1253-1325) (şair);
21. Muhitdin Yahya ibn Şeref en-Nesefi (XIII. yy) (muhaddis);
22. Muayiddin Nesefi (XII. yy) (şair);
23. Şahabiddin Ahmet Nesefi (XII. yy) (şair);
24. Ebu Bekr Nesefi (Şerefiddin Husam) (XII. yy sonu -XIII. yy başı) (şair);
25. Aziziddin Nesefi (1240-1300) (felsefeci, âlim, şair);
26. Ebul Barakat en-Nesefi (vefatı 1310) (hadis ve fıkıh âlimi);
27. Bedriddin Nahşebi Rumi (XIII. yy sonu-XIV. yy başı) (şair ve âlim);
28. Ziyauddin Nahşebi (tah.vefatı 1350 veya 1356) (şair ve edip);
29. Lutfulla en-Nesefi el-Keydani (XIII. yy sonu-XIV. yy ilk yarısı) (fakih);
30. Ali Nesefi (XIV. yy) (mimar);
31. Mevlana Rukniddin Nesefi (vefatı 1340) (âlim);
32. Kusam Şeyh (Yessevi tarikatı şeyhi);
33. Bahauddin Kışlakı (XIII. yy sonu-XIV. yy ilk yarısı) (tasavvuf âlimi);

34. Şemsutdin Kulal el- Keşi (XIV. yy)(tarikat şeyhi);
35. Hazreti Beşir (vefatı 1463) (tasavvuf şeyhi);
36. Hoca Ebulbareke Firaki (âlim ve şair);
37. Eyyup Şehrisebzi ibn Ebul-Bareke (XVI. yy) (şair);
38. Mevlana Saili (XV. yy 2.yarısı) (hattat ve şair);
39. Mevlana Mir Karşi (XV. yy 2. yarısı) (şair ve sahhaf);
40. Mehmud Neseî (XV. yy sonu-XVI. yy başı) (hafız, şair, besteci);
41. Muhammed Hoca el-Huzari (XV. yy sonu-XVI.yy ilk yarısı) (sufi alim);
42. Lazimi Keşi (XVI. yy) (tezkireci);
43. Bahari Neseî (tah. XVI. yy) (muamma ilmi bilimdani);
44. Necmi Keşi (XVI. yy) (şair);
45. Mevlana Hoca İmğanaki (vafatı 1562) (meşhur nakışbandi şeyhi);
46. Hakim Şehrisebzi (XVI. yy) (şair ve hekim);
47. Kadı Seyid Harrazi (XVI. yy) (âlim ve şair);
48. Destur Neseî (vefatı 1690 veya 1691) (şair ve âlim);
49. Mirza Abdulkadir Bedil (1644-1721) (meşhur şair ve edip);
50. Husamiddin Neseî (XVII. yy sonu-XVIII. yy başı) (şair);
51. Abulkasım El-Kasbavi (XVII. yy) (şair);
52. Nasim Mahrem (XVII. yy) (şair);
53. Sayido Neseî (1637-1710) (meşhur şair);
54. Kamil Neseî (XVII. yy) (kadiriye vekili, risaleleri var);
55. Dostmuhammed el-Keşi (XVII. yy) (yazar);
56. Lame' Neseî (XVII. yy sonu-XVIII. yy başı) (şair ve çevirmen);
57. Kadri Neseî (XVI. yy) (şair);
58. Molla Abdulhalık Azeri Neseî (XVII. yy sonu-XVIII. yy başı) (şair);
59. Saidhoca Neseî (vefatı 1737) (şair);
60. Salahiddin Salahi (XVIII. yy) (şair);
61. Emin ibn Nurm Muhammed Neseî (XVIII. yy ortası) (âlim ve şair);
62. Muştak Şehrisebzi (XVIII. yy) (şair);
63. Molla Kurban Hirami (1796 veya 1810-1891) (şair);
64. Nisari Neseî (XIX. yy) (şair);
65. Nazar Muhammed En-Neseî (XIX. yy) (tasavvuf bilimdani, şair);
66. Farah Şehrisebzi (XIX. yy) (şair);

67. Fayzullahoca Ravnaki (1892-1978) (şair);
68. Fakiri Şehrisebsi (1910-1980) (şair ve tasavuf şeyhi);
69. Salahiddin Mennan oğlu Salihi (1905-1977) (şair);
70. Abu Muhammad 'Abd ar-Rahim ibn 'Ali al-Yag'naviy an-Nasafiy (adib ve muhaddis âlim).

Aslında bu isimler daha çoğaltılabilir ve her biri ayrı ayrı sunum konusu olur. Ama bu seferki amacım, bu kadar bilgelere vatan olan bir zirve toprağa vurgu yapmaktı.

Edebiyatlar

- Muhammad Nasır. Nesef ve Keş allamaları, Gafur Gulam namındaki neşriyat-matbaa evi, Taşkent, 2006
- Hikmetullayev H., Şaislamov Ş. Yakut el-Hemevi, Taşkent, Fen, 1965.
- Rahimcanov D. İmam Buhari ve Maveratünnehr hadis mektepleri, 'Şarkşunoslik' dergisi, Taşkent, 1999.
- Abdullayev İ., Hikmatullayev H. Semerkand alimleri, Taşkent, Fen, 1969.
- Uvatov U. Ebul Mu'in en-Nesefi ve onun eserleri, 'İmam el-Buhari saboqları' dergisi, 2001, 3.sayı, 218.s.
- Kamaliddinov Ş. «Китоб ал-ансаб» Абу Саъда Абдулкарима ибн Мухаммед ас-Саманий как источник истории и истории культуры Средней Азии, Ташкент, 1993.
- Karşı Şehrinin Cihan Uygarlığındaki Yeri, Taşkent, K., 2006.
- Ravşanov P. , Karşı tarihi, Taşkent, 2006.
- Muhammedov N., Şaş Vahası Âlimlerinin İlmi-Manevi Mirası, 'Taşkent İslam Üniversitesi' neşriyat-matbaa birleşmesi, – Taşkent, 2007.
- Zehiriddin Muhammed Babur, Baburname, 'Yulduzça', Taşkent, 1989 y., s. 47.
- Şerefüddin Ali Yezdi. Amir Timur Zafername, Selenge Yayınları, İstanbul, 2013.